

Terve
Arengu
Instituut

Narkomaania olukord Eestis

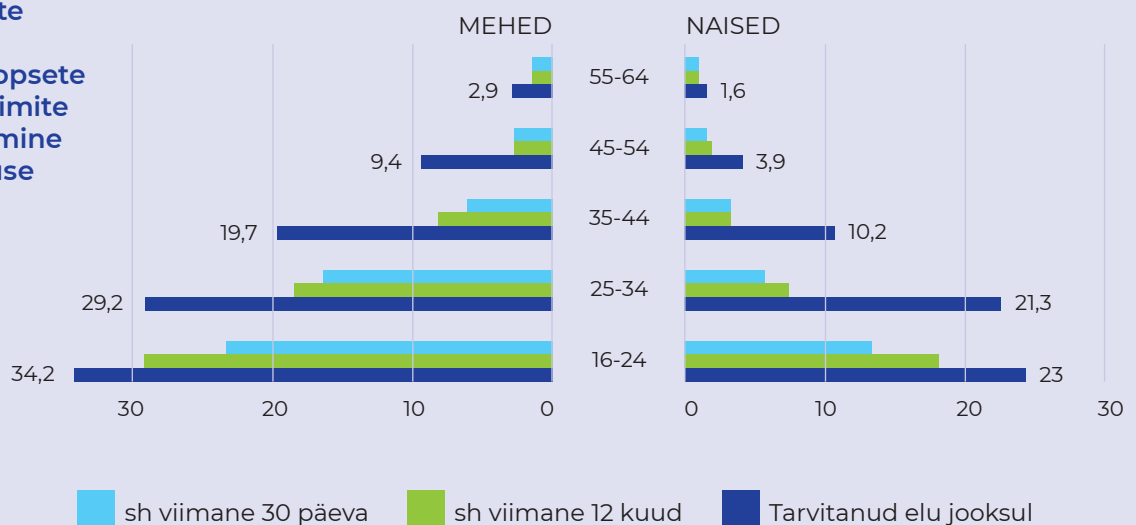
Narkootikumide tarvitamine rahvastikus

Uimastite nagu tubaka, alkoholi ja narkootikumide tarvitamise uurimiseks rahvastikus on mitmeid uuringumeetodeid, eelkõige viiakse läbi tarvitamise ja riskikäitumise levimisuuringuid.

Kõige värskemad andmed narkootikumide tarvitamise kohta pärinevad 2020. aasta **Eesti täiskasvanud elanike tervisekäitumise uuringust** [1]. Kokku oli elu jooksul 16–64-aastastest

elanikest tarvitanud narkootikume või psühhotroopseid retseptiravimeid ilma arsti korralduseta 13%, 7% neist viimase 12 kuu ja 6% viimase 30 päeva jooksul. Meeste seas oli narkootikumide tarvitamine levinum kui naiste seas (17% vs. 11%) ja nooremates vanusegruppides tunduvalt kõrgem kui vanemates. Ainetest oli vastanutest viimase 30 päeva jooksul 4,5% tarvitanud kanepit, millele järgnesid ilma arsti korralduseta rahustid/uinutid (1%), ecstasy (0,9%), amfetamiinid (0,6%), kokaiin (0,5%), LSD (0,4%) ja GHB (0,1%).

Narkootiliste ainete või psühhotroopsete retseptiravimite kuritarvitamine soo ja vanuse järgi

Allikas: Eesti täiskasvanud elanike tervisekäitumise uuring 2020

Reoveeuuring uimastite jääkide suhtes

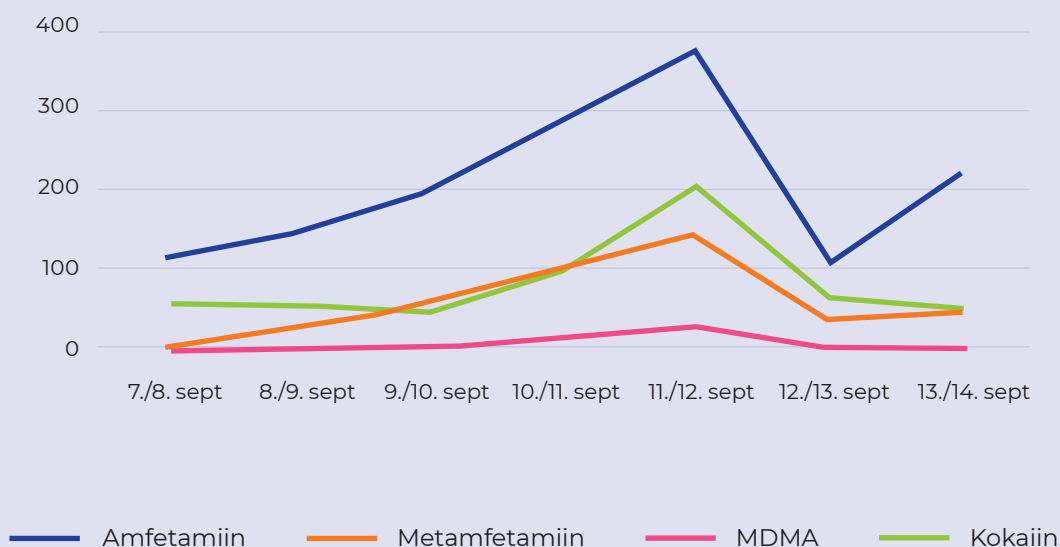
Levimusuuringutes annavad vastajad enda tarvitatud ainetele ja tarvitamissagedusele subjektiivse hinnangu, ent kuna narkootikumide tarvitamine on ühiskonnas stigmatiseeritud ja illegaalne, on tervikliku pildi saamiseks vaja ka objektiivsemat infot.

Üks selline täiendavaid uuringumeetodeid on **kommunaalreovee analüüsimine uimastite ja nende metaboolsete jääkide suhtes**, et hinnata uimastite tarvitamist kogukonnas. Eestis on sellist uuringut läbi viidud kolmel korral, neljas eri linnas [2-4]. Uuring põhineb üleeuroopalisel SCORE protokollil [5], mille alusel toimub reoveeproovide kogumine aastas ühe nädala jooksul. Esimene sarnane reoveeuuring, mille jaoks töötas Eesti Kohtuekspertiisi Instituut välja ka reovee analüüsimudeli, viidi katseuuringuna läbi 2019.

aastal Tallinnas, teine uuring toimus 2020. aasta sügisel Tallinnas ja Pärnus, kolmas 2021. aasta sügisel Tartus ja Narvas [2-4]. Uuring näitab, milliseid aineid piirkonnas tarvitatakse ja milline on nende ainete tarvitamise jääkide kontsentratsioon reovees.

Kokkuvõtvalt on kõigi nelja linna reovees olnud **kõige levinumad ained kanep ja amfetamiin**, millele vastavalt linnale ja uuringuaastale järgnevad kokaiin, metamfetamiin ja MDMA. Uusi psühhoaktiivseid aineid tuvastati ainult 2019. aasta Tallinna reovees (fluorometamfetamiin). Ühtlaselt on läbi uuringuaastate saanud jälgida ka trendi, kus amfetamiini, metaamfetamiini, kokaiini ja MDMA kontsentratsioon reovees on tunduvalt suurem nädalavahetustel, mida võib seostada ainete meelelahutusotstarbel tarvitamisega. Lisaks Eestis levinumatele narkootikumidele analüüsitakse reoveest metadooni, alkoholi ja nikotiini tarvitamise jääke [2-4].

Tarvitatud aine kogus Tartu reovees 1000 elaniku kohta ööpäevas päevade kaupa, mg (2021)

Allikas: Tallinna ja Tartu linna reovee 2021. aasta uuring uimastite jääkide suhtes

Narkootikumide üledoosist tingitud kõrge suremus

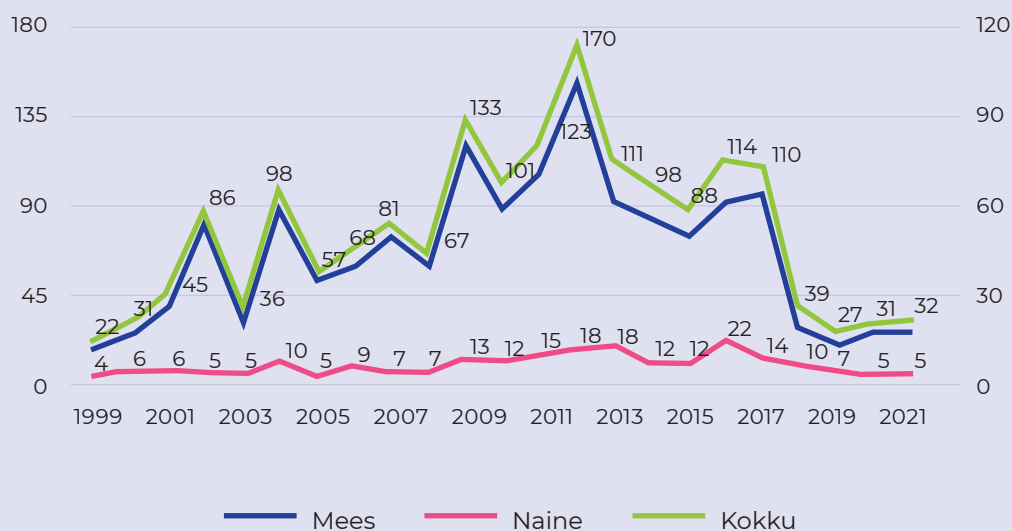
Perioodil 1999–2021 on Eestis narkootikumide üledoosi tõttu surnud 1768 inimest. Aastatega on narkootikumide üledoosi tõttu surnud isikute keskmine vanus küll järjepidevalt tõusnud, 2002. aasta 24 eluaastalt 2020. aastal 37-ni, kuid endiselt on valdavalt tegu noorte tööealiste inimestega.

Kuni 2018. aastani oli Eesti narkootikumide üledoosiga seotud surmade poolest ELis esimesel kohal [6]. 2018. aastal üledoosist tingitud surmad järsult vähenesid 110-lt 39 juhuni, 2020.–2021. aastal olukord stabiliseerus. Perioodil 2002–2017 oli

enamik surmadest Surma põhjuste registri andmetel seotud heroiinist sadu kuni tuhandeid kordi kangema fentanüüli ja selle analoogide tarvitamisega.

Narkootikumide üledoosist tingitud surmade arvu languse peamiseks arvatavateks põhjusteks alates 2017. aasta lõpust olid **fentanüüli kättesaadavuse vähenemine** Eesti narkoturul ning koju kaasa antava **naloksoonikomplekti ja teiste kahjude vähendamise teenuste ulatuslikum rakendamine**. Fentanüüli kättesaadavuse vähenemine oli politsei eduka jälitustöö tulemus, kus 2017. aasta lõpus ja 2018. aasta alguses lõpetati mitme suure kuritegeliku võrgustiku tegevus. Fentanüüliturg ei taastunud endises mahus ka 2022. aastaks.

Narkootikumide üledoosist põhjustatud surmajuhtude arv 1999–2021

Allikas: Surma põhjuste register 2022 (märts 2020 seisuga).

Narkootikumide süstivate inimeste riskikäitumine ja tarvitavad narkootikumid

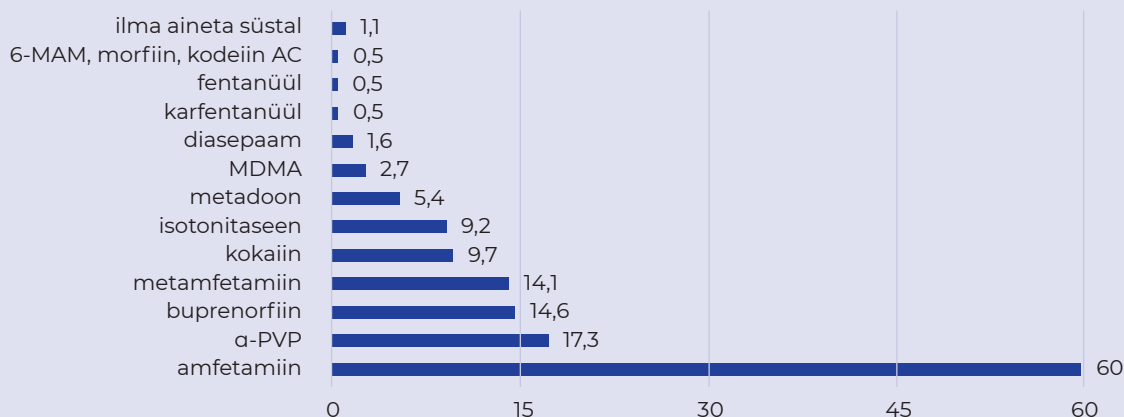
Eestis on 2015. aasta andmetele tuginedes 15–44-aastaste vanusegrupis hinnanguliselt 8600 (95% UV 7700–9700) narkootikumide süstivat inimest [7]. Narkootikumide süstivate inimeste (NSI) riskikäitumise ja infektsioonhaiguste levimuse uuringute põhjal saame väita, et **NSI-de keskmine vanus on aastast aastasse tõusnud ja nende süstimise staaž pidevalt pikeneb**. 2020. aasta Kohtla-Järve uuringus oli keskmine NSI vanus 37

ja süstimise staaž 18 aastat. Peamiseks süstitavaks narkootikumiks oli kuni 2017. aastani olenevalt piirkonnast kas fentanüül või amfetamiin [8–10]. Viimastel aastatel on fentanüüli kättesaadavus vähenenud ja **peamiseks aineks on nii Tallinnas kui Ida-Virumaal amfetamiin**. Selleks, et saada parem ülevaade süstitavatest narkootikumidest, viidi 2021. aastal Eestis esimest korda läbi Narva ja Tallinna kahjude vähendamise keskuste baasil kasutatud süstalde süstlajääkide uuring [11]. Uuring näitas, et meetodika suudab tuvastada erisusi narkootikumide tarvitamises nii erinevates piirkondades kui erinevate kahjude vähendamise teenuse osutamise kohtade vahel.

Kokkuvõtvalt domineeris Tallinnast ja Narvast kogutud süstaldes narkootilistest ainetest amfetamiin, millele järgnesid alfa-PVP, buprenorfiin koos naloksooniga (15%) ja metamfetamiin (14%) . Mõlemad viimatinimetatud ained on tuntud eelkõige opioidisõltuvuse ravis kasutatavate asendusravimitena ja nende

süstimine viitab ravimite kuritarvitamisele. Süstlajääkide uuring kinnitas fentanüüli ja selle analoogide vähest levimust Eestis 2021. aasta kevadel. Fentanüüli leidus kahel korral Tallinna süstaldes. 9% süstaldes leiti isotonitaseeni, mida peetakse turult kadunud fentanüüli üheks nn aseaineks.

Tallinn ja Narva kasutatud süstaldes leitud ainete osakaalud (%)

Allikas: Tallinna ja Narva linna kahjude vähendamise keskustes kogutavate süstalde uuring narkootikumide jääkide suhtes 2021

Vere teel levivatest nakkushaigustest on enam kui pooled NSI-dest HIV-positiivse serostaatusega, olenevalt piirkonnast on HCV-vastaste antikehade suhtes positiivsed 60–90% NSI-dest (2020. aastal 73% Kohtla-Järvel). **Elu jooksul on üle poole süstinud end eelnevalt kasutatud süstla/nõelaga.** Viimase nelja nädala jooksul juba eelnevalt kasutatud süstla/nõela jagamise osakaal varieerub

erinevate uuringute lõikes, kuid on aastatega kõigis kolmes linnas vähenenud (2018. aastal Narvas 3%, 2020. aastal Kohtla-Järvel 0,9%). Kuigi HIV levimus on NSI-de seas aastaid olnud kõrge (51–66%), on positiivne, et nende inimeste teadlikkus oma HIV-positiivsest staatusast on aastatega tõusnud. Enamik NSI-dest teavad oma HIV-serostaatust õigesti [8–10].

Kasutatud kirjandus:

[1] Reile R, Veideman T. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2020. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2021.

[2] Hollo V, Riikoja A, Barndök T, Abel-Ollo K, Kurbatova A. Tallinna reovee uuring narkootiliste ja psühhotroopsete ainete jääkide suhtes. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2020.

[3] Abel-Ollo K, Riikoja A, Barndök T, Kurbatova A. Tallinna ja Pärnu reovee uuring uimastite jääkide suhtes 2020. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2021.

[4] Abel-Ollo K, Riikoja A, Barndök T, Kurbatova A. Tartu ja Narva reovee uuring uimastite jääkide suhtes 2021. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2022.

[5] SCORE, Common protocol of action for monitoring illicit drugs in wastewater 2013 <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/10392/SCORE-common-protocol-of-action-for-monitoring-illicit-drugs-in-wastewater-oct-2013.pdf>

[6] EMCDDA. European Drug Report 2018: Trends and Developments. Luxembourg: Publications Office of the European Union 2018.

[7] Raag M, Vorobjov S, Uusküla A. Prevalence of injecting drug use in Estonia 2010–2015: a capture-recapture study. Harm Reduct J 2019;16:19. doi:10.1186/s12954-019-0289-3

[8] Salekešin M, Vorobjov S. HIV levimuse ja riskikäitumise uuring Narva narkootikumide süstivate inimeste seas 2018. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2019.

[9] Vorobjov S, Salekešin M. HIV levimuse ja riskikäitumise uuring Tallinna narkootikumide süstivate inimeste seas 2017. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2018.

[10] Salekešin M, Vorobjov, S. HIVi levimuse ja riskikäitumise uuring narkootikumide süstivate inimeste seas Kohtla-Järvel 2020. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2021.

[11] Abel-Ollo K, Riikoja A, Barndök T, Kurbatova A, Murd A. Tallinna ja Narva linna kahjude vähendamise keskustes kogutavate süstalde uuring narkootikumide jääkide suhtes. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2021.